

ОЧАКВАНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19: ФИНАНСОВ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ

Ситуацията, възникнала като резултат от мерките за ограничаване разпространението на COVID-19, прераства в мащабна криза на реалния сектор практически в целия свят. Очакванията ни за спада на българската икономиката през 2020 г. варират в диапазона 2-10% между оптимистичните и песимистичните сценарии. При актуализирането на държавния бюджет правителството на страната заложи песимистичен сценарий за 3% спад на БВП през текущата година.

Редица икономически сектори ще изпитат затруднения в плащанията и удължаване на цикъла на вземанията си. С нарастване продължителността на здравната криза може да се очаква ръст на забавянията при обслужване на дълговите задължения, освен ако неизпълнението им не бъде разсрочено. Загубата на работни места, особено на заетите в сектора на услугите, както и в част от производствения сектор, ще нарасне. Освен това, свиването на доходи ще доведе до ограничено потребление, известно увеличение на неизпълненията при заемите на домакинствата и може да се окаже риск за финансовите институции. Очакваме сериозно въздействие върху паричните потоци както на физически, така и на юридически лица.

Големите централните банки отново ще имат решаваща роля за осигуряване на адекватна ликвидност и облекчаване на пазарните сътресения, но като цяло смятаме, че механизмите за влияние на монетарните мерки върху реалния сектор вече са сериозно ограничени. **Федералният резерв**, например, проведе поредица извънредни намеси в последните седмици, а **Европейската централна банка** обяви нова програма за изкупуване на активи - Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP) в размер на 750 млрд. евро, насочена именно към справяне с последиците от разпространението на COVID-19.

Своевременно, на 19.03.2020 г. **Българската народна банка**, в рамките на своя мандат, обяви пакет от мерки, насочени основно към допълнително укрепване на капитала и ликвидността на банките във връзка с пандемията от COVID-19. Мерките се оценяват на 9.3 млрд. лв. и включват капитализиране на печалбата, генерирана през 2019 г. в банковата система, отмяна на предвидените за 2020 г. и 2021 г. увеличения на антицикличния капиталов буфер, намаляване на чуждестранните експозиции на търговските банки¹. БНБ ще обезпечи безпроблемното функциониране на валутния борд, наличното парично обращение, платежните системи и банковия надзор.

Европейската комисия, от своя страна, одобри временна рамка за държавна помощ² в подкрепа на икономиката в контекста на епидемичния взрив от COVID-19, отчитайки, че цялата икономика на ЕС изпитва сериозни затруднения. Предвидени са пет вида помощ, които да гарантират непрекъсваемост на кредитирането и осигуряването на нужната

¹ Към края на 2019 г. по данни от паричната статистика на БНБ нетните чуждестранни активи възлизат на 124 млрд. лв. или 47% от всички нетни активи.

² Пълният текст на рамката е достъпен на следния адрес:

https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/sa_covid19_temporary-framework.pdf

ликвидност за предприятията да посрещнат непосредствените си нужди, свързани с оборотния капитал и инвестициите:

1. Преки безвъзмездни средства, избирателни данъчни предимства и авансови плащания;
2. Държавни гаранции за заеми, които дружествата са взели от банки;
3. Субсидирани публични заеми за дружествата;
4. Предпазни мерки за банките, които отпускат държавна помощ на реалната икономика;
5. Възможност на държавите да бъдат по-гъвкави, предоставяйки застраховане на краткосрочни експортни кредити, когато е необходимо.

Търговските банки в България вече предприеха мерки на индивидуално ниво, включително традиционно прилагани форми на преговаряне като използване на гратисни периоди при погасяването на задълженията. Налице са възможности за отсрочване плащанията по всички кредитни сегменти към нефинансовия сектор (домакинства, микро предприятия, МСП и т.н.), както и за увеличения по лимитите на кредитните карти. Утвърждават се дистанционните електронни канали за банкиране, които банките използват успешно – в условията на социална изолация те предоставят безопасни и достъпни банкови услуги. Банките в страната работят индивидуално с клиентите си – физически и юридически лица, за намиране на най-подходящите решения за преодоляване на възможни възникнали затруднения във връзка с обслужването на задълженията им, се казва в съобщение на Асоциацията на българските банки³.

На 31.03.2020 г. **Европейският банков орган (ЕБО)** даде насоки към европейските банки, с които призова за разумна дивидентна политика, поддържане на солидна капитализация и преразглеждане в консервативна посока на политиката по извънредните възнаграждения. Банките ще трябва да съсредоточат усилията си върху наблюдение и оценка на въздействието на епидемията от COVID-19, осигуряване на непрекъснатост на бизнеса и на достъп до достоверна информация.

Два дни по-късно ЕБО обяви **Насоки относно законодателните и частните мораториуми върху плащания по кредити във връзка с COVID-19 (EBA/GL/2020/02)**⁴. Насоките задават рамката и основните изисквания към банките, но не и конкретни **детайли, които за България предстои до 10.04.2020 г.** да бъдат предложени от самите търговски банки на пазара. В тази връзка БНБ ще утвърди форма на частен мораториум след този срок. Това означава, че инициативата за облекчаване на плащанията се очаква да дойде от институция, обединяваща целия сектор или е координирана в рамките на банковата система или съществена част от нея, по възможност в сътрудничество с публичните органи (*за основните моменти в Насоките, вж. ПРИЛОЖЕНИЕ 1*).

³ Пълният текст на съобщението е достъпен на следния адрес:

<https://abanksb.bg/press/suobshtenie-upravitelten-suvet-abb/>

⁴ Пълният текст на рамката е достъпен на следния адрес:

<https://eba.europa.eu/regulation-and-policy/credit-risk/guidelines-legislative-and-non-legislative-moratoria-loan-repayments-applied-light-covid-19-crisis>

В отговор на бързоразвиващата се епидемична ситуация **Българската банка за развитие** се подготвя за привеждането в действие на гаранционния механизъм, който ще позволи на засегнатите да получат финансова подкрепа. Механизмът, одобрен от правителството, предвижда осигуряването на държавна гаранция за безлихвени кредити в размер до 1 500 лв. на месец. От тях ще могат да се възползват работещи, които са пуснати временно в неплатен отпуск. За целта ББР ще бъде капитализирана със 700 млн. лв. - от тях 500 млн. лв. за портфейлни гаранции по банкови кредити и 200 млн. лв. за безлихвени потребителски заеми за граждани.

Наред с изброените мерки, предстои процесът по облекчаване достъпа до ликвидност да продължи, а банковият сектор продължава да работи и остава ключов за развитието на икономиката.

Считаме, че сред останалите **мерки на правителството** за периода на извънредното положение в страната⁵ особено важно значение за стабилността на финансовия сектор имат следните:

- ✓ Спират да текат изпълнителните производства.
- ✓ Спират се всички обявени публични продани и въводи във владение, обявени от държавните и частните съдебни изпълнители.
- ✓ Няма да се налагат запори на банкови сметки на физически лица, запори върху трудови възнаграждения и пенсии.
- ✓ Няма да се прилагат последиците от забава за плащане на задължения на частноправни субекти, включително лихви и неустойки за забава.

Финансовата система на България – текущо състояние

Основни играчи в **българската финансова система** са банките и небанковите финансови институции, като вторите включват застрахователните компании и други институции, специализирани в кредитиране. От БАКР следим внимателно развитието на рейтингованите от агенцията банкови и застрахователни дружества (вж. *ПРИЛОЖЕНИЕ 1 И ПРИЛОЖЕНИЕ 2 в края на документа*) на база конкретни показатели за тяхното представяне.

Сектор „**Финансови и застрахователни дейности**“ формира 7% от БДС на България, около 80% от които се генерират във връзка с дейността на банковия сектор, и допринася средно с по 0.2 п.п. към ръста ѝ за последните 5 години. Общо в сектора са ангажирани 67 хил. души или 2.1% от общия брой заети през 2019 г. Търговските банки имат основната роля в осъществяването на финансовото посредничество в страната, като активите на банковата система съответстват на 96% от БВП. Предоставянето на **ликвидност** е една от основните функции на финансовата система, наред с насочването на парични потоци и ресурси към стопански субекти, дейности и проекти и управлението на риска в системата.

БАКР е на мнение, че **българската банкова система** има ресурс за преодоляване на шока, на база развитието ѝ през изминалите няколко години. Ликвидността е значителна, подкрепяна от ръста на депозитната база и не очакваме сътресения в тази

⁵ Според Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г.

насока. Очакваме влошаване на финансовия резултат на системно ниво, но не критично при продължителност на мерките до 3 месеца, тъй като дори в условията на трайно ниски лихвени равнища след голямата рецесия, българските банки останаха рентабилни (вж. следващата таблица).

Таблица 1: Банкова система на България - избрани показатели: 2015 - 2019 г.

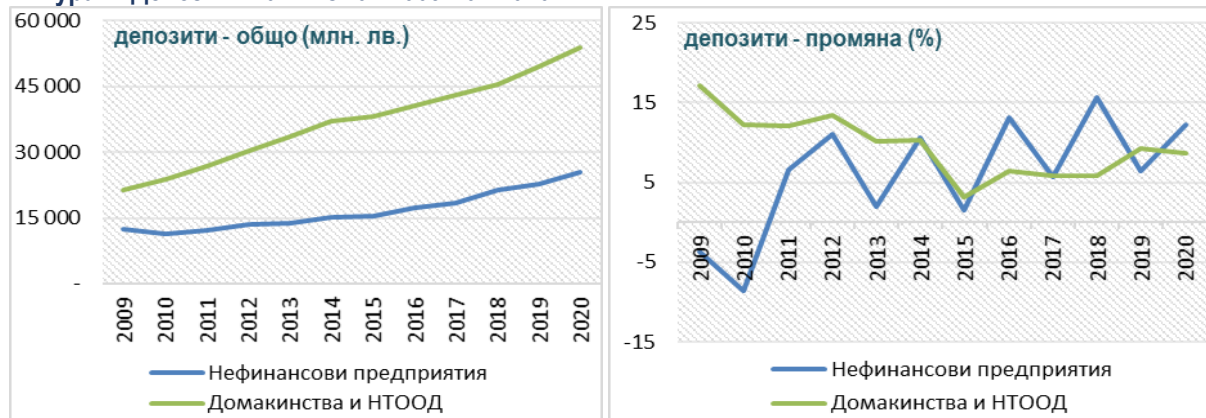
млн. лв.	2015	2016	2017	2018	2019
Кредити, брутна балансова стойност	75 964	77 517	81 548	89 029	94 455
Необслужвани кредити	11 026	9 961	8 292	6 795	6 120
Нето приходи от лихви	2 771	2 805	2 675	2 742	2 746
Нето приходи от такси и комисионни	890	921	996	1 066	1 106
Нетен оперативен приход	1 275	974	1 035	1 150	1 067
Нетен финансов резултат	898	1 262	1 174	1 678	1 675
%					
Дял на брутните необслужвани кредити	14.5	12.9	10.2	7.6	6.5
Ръст на депозитите (нефинансов сектор)	8.7	7.0	5.8	7.9	8.6
Кредити / Депозити (LTD ratio)	78.1	73.5	71.5	72.0	72.2
Капиталова адекватност на капитала от I ред	20.5	20.9	20.9	19.4	19.5

Източник: БНБ, надзорна статистика

Депозитите на нефинансовия резидентен сектор - предприятия, домакинствата и НТООД - към февруари 2020 г. съставляват 90.1% от общия размер на депозитите в банковата система. Вътрешното финансиране на банките чрез депозити бележи постоянен ръст след финансовата и икономическа криза от 2008 г. (вж. Фигура 1), в резултат на което размерът му е нараснал двукратно за последните 10 години и трикратно спрямо нивото при предишната криза. Под 100% или около 70-80% от този ресурс е върнат в икономиката под формата на кредити, което е показател за нисък ликвиден риск.

Съответно, адекватността на капитала, формиран в системата и измерен чрез най-тесния индикатор – капиталова адекватност на капитала от първи ред, е отчетен на ниво от 19.5% в края на 2019 г., което надвишава значително регулаторно изискуемото и е считано като стабилен буфер при шокови ситуации.

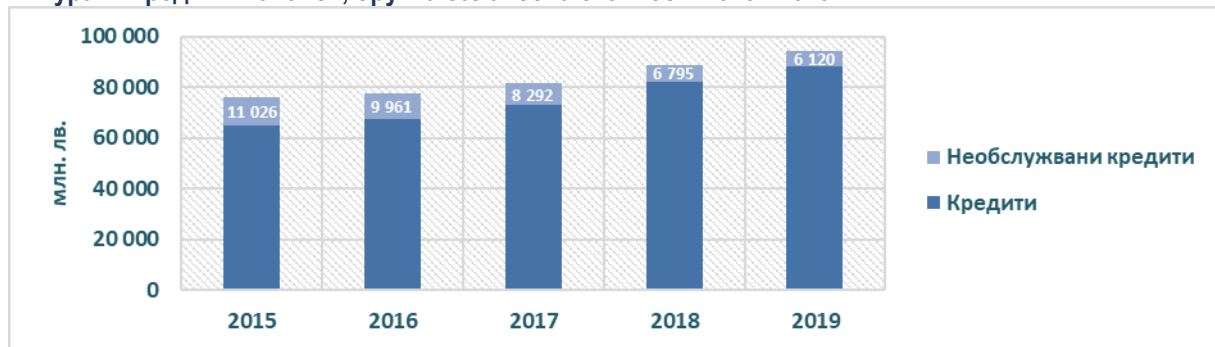
Фигура 1: Депозити на НФС: 01.2009 - 02.2020 г.

Източник: БНБ, парична статистика

Качеството на кредитите, което очакваме да преустанови позитивната си тенденция, е текущо в добро състояние. Значителни обаче са експозициите на банките към някои от секторите, които очакваме да бъдат най-засегнати: Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (16.0%) и Операции с недвижими имоти (6.1%) са съответно най-голямата и третата по големина експозиции в края на 2019 г., което оценяваме като риск за събираемостта на отпуснатите вече кредити към тях.

Фигура 2: Кредити и аванси, брутна балансова стойност: 2015 - 2019 г.

Източник: БНБ, надзорна статистика

Специфични показатели под наблюдение за банковия сектор

- ✓ Ниво на необслужвани заеми (физически лица и малки фирми) и динамика на генерирането на просрочия;
- ✓ Печалба;
- ✓ Волатилност на портфейлите от ценни книжа в институционалните инвеститори;
- ✓ Капиталова адекватност;
- ✓ Ликвидност;
- ✓ Експозиция към домакинства и МСП;
- ✓ Висока концентрация на кредитите към определените от БАКР като „най-засегнати икономически сектори“⁶

Застрахователният сектор в България генерира средно 1% от БДС през последните пет години. Застрахователното проникване, измерено като БПП/БВП, остава ниско (на нива близки до 2.0% в последните две години). Ниска е и застрахователната плътност, въпреки установения постоянен тренд на нарастване в последните пет години. Поддържани с постоянен в този период ръстове са **брутните премиини приходи и стойността на управляваните от сектора активи**.

В текущите все по-сложни пазарни условия Комисията за финансов надзор като регулатор на застрахователната дейност в страната следва насоките за работа на финансовите пазари, издавани от Европейския орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване (ЕОЗППО) и Европейския орган за ценни книжа и пазари (ЕОЦПК) с цел правилното функциониране на пазарите, финансовата стабилност и защитата на инвеститорите. Фокусът е върху непрекъснатостта на процесите, прозрачността и навременното оповестяване на информация, като националните

⁶ Туризъм; Операции с недвижими имоти; Транспорт; Производство на части и оборудване за МПС; Производство на машини и оборудване; Култура, спорт и развлечения.

компетентни органи следва да бъдат гъвкави по отношение на сроковете за надзорно отчитане и публично оповестяване.

Относно дейността на **инвестиционните посредници** в контекста на кризата на 24.03.2020 г. КФН също взе решение, с което отменя заложеното увеличение на нивото на антицикличния буфер, приложим към кредитните рискови експозиции в Република България за второто, третото и четвъртото тримесечие на 2020 г. от 1% и за първото тримесечие на 2021 г. от 1.5%. Приложимото ниво на антицикличен буфер от 0.5% остава в сила.

Конкретно при **застрахователните дружества** ЕОЗППО удължава срока за цялостна оценка на въздействието за прегледа на платежоспособността през 2020 г. с два месеца до 01.06.2020 г. Дружествата трябва да предприемат мерки за запазване на капиталовото си положение в баланс със защита на осигурените, следвайки разумна политика, включително за дивидентите и за променливите възнаграждения. ЕОЗППО ще продължи да наблюдава ситуацията и ще предприеме необходимите действия за смекчаване на въздействието на нестабилността на пазара върху устойчивостта на застрахователния сектор в Европа и защитата на неговите потребители.

В началния етап на влияние на кризата не очакваме застрахователният сектор да бъде значително засегнат. Доколкото той е в най-висока зависимост от продуктите по автомобилното застраховане, не се очаква значително понижение в записвания от застрахователите бизнес. Капиталовите и ликвидни позиции на повечето от застрахователните дружества в страната покриват достатъчно високо изискванията на „Платежоспособност II“.

На следващ етап от развитие на кризата, евентуално бавно възстановяване на българската икономика, при съпътстващи относително ниска икономическа активност и несигурност по отношение на бъдещите доходи на домакинствата, се очаква да възпрепятстват развитието на дейността и печалбите в сектора.

Специфични показатели под наблюдение за застрахователния сектор

- ✓ Размер на брутни премини приходи, щетимост, застрахователна и нетна печалби;
- ✓ Волатилност на портфейлите от ценни книжа в институционалните инвеститори;
- ✓ Ликвидност;
- ✓ Платежоспособност – нива на КИП / МКИ.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Насоки на Европейския банков орган относно законодателните и частните мораториуми върху плащания по кредити във връзка с COVID-19 (EBA/GL/2020/02) – основни моменти

Възможните мерки в рамката на ЕБО предвиждат **облекчение при плащане за длъжници, засегнати от пандемията COVID-19**, като могат да включват спиране или отлагане на плащанията по банков кредити (било то главница, лихва или пълни вноски) в рамките на **определен ограничен период от време**, което позволява на длъжниците да се върнат към редовни плащания, след като ситуацията се нормализира. Мораториумът, предлаган от ЕБО, е превантивна мярка за максимално широка група длъжници, с предварително обявен обхват на мораториумите (като например даден клас експозиции към определени икономически сектори, продуктови гами или географско местоположение). Представява инструмент за справяне с краткосрочните трудности с ликвидността, причинени от ограничената или спряна работа на **много предприятия и физически лица**. Не е задължителен, трябва да бъде поискан от клиентите и да бъде удостоверена връзката на влошеното им финансово състояние с развитието на пандемията.

Трябва обаче да се подчертае, че при трудни икономически обстоятелства е особено важно да се гарантира, че рискът е идентифициран и измерен по реален и точен метод. **Прилагането на общ мораториум не е мярка за освобождаване, не следва също да се счита за реструктуриране** в затруднено положение и разглеждането на намаленото финансово задължение не е приложимо. Извършва се чрез индивидуална договорка, която **не се базира на оценка на кредитоспособността** на желаещите отсрочка за плащанията. Обхватът на прилагане на мораториума може да бъде ограничен само до редовни длъжници, които не са изпитвали никакви затруднения с плащанията си към банките по-рано.

Може да бъде въведен отделен мораториум за конкретна гама продукти, например ипотечни заеми. Това би дало възможност на институциите да участват в различни мораториуми, в зависимост от техния бизнес модел, като се прилага за всички експозиции на тази институция в обхвата на мораториума. Приоритетно банките ще разглеждат случаите на отсрочки по тази рамка, но се насърчава и новото кредитиране, което обаче не подлежи на мораториум.

Мораториумът предвижда само промени в графика на плащанията, не трябва да се променят други параметри по кредитите като лихвения процент. Прилагането на общия мораториум върху дадено плащане само по себе си **не трябва да води до прекласифициране на експозицията**, както при съществуващата регулаторна рамка, според която отложените или прекратени плащания по отпуснати кредити водят до допълнителни разходи и капиталови изисквания в банките.

Банките ще трябва да подготвят и своевременно да предоставят информацията за параметрите на приложените мерки и очакваните ефекти от тях, включително всяка икономическа загуба в резултат на прилагането на мораториума върху отделните експозиции и свързаните с тях разходи за обезценка. Тези задължения на банките следва да се изпълняват при пълна прозрачност и при спазване на съществуващото законодателство. Съответно, националните компетентни органи следва да уведомяват ЕБО за използваните на общи мораториуми за плащания в техните юрисдикции и да популяризират предприеманите от тях мерки.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Банкови институции, рейтинговани от БАКР, подредени според размера на активите към 31.12.2019 г. (дефиницията на БНБ)

I група	II група
<ul style="list-style-type: none">✓ Банка ДСК✓ Обединена българска банка✓ Юробанк България	<ul style="list-style-type: none">✓ Централна кооперативна банка✓ Инвестбанк✓ Българо-американска кредитна банка✓ Интернешънъл Асет Банк✓ Търговска банка Д

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: Застрахователни дружества (които извършват дейност по общо застраховане), рейтинговани от БАКР, подредени според размера на брутния премиен приход, реализиран към 31.12.2019 г. (дефиницията на КФН)

- ✓ ЗК Лев Инс
- ✓ ДЗИ - Общо застраховане
- ✓ ЗД Евроинс
- ✓ ЗАД Армеец
- ✓ ЗАД Алианц България
- ✓ ЗД Бул Инс
- ✓ ЗД ЕИГ Ре